

rije, služe se antropologijom retorički. Antropologija tada postaje neiscrpljivo primjera za institucije koje su dijametralno suprotne institucijama kapitalizma. Tako organizaciju primitivnih društava ute-meljenu na srodstvu suprotstavljaju odnosima proizvodnje kao temeljima kapitalističkog društva, zajedničko vlasništvo privatnom vlasništvu, martrijarhat patrijarhatu. Ta dva različita načina upotrebe antropologije nikad nisu potpuno neovisna, a nevolje nastaju, kaže Bloch, kad se oni počinju mijesati, za što je najbolji primjer **Podrijetlo obitelji, privatnog vlasništva i države**. Dok su Marx i Engels u pravu kad upozoravaju na historijsku uvjetovanost i specifičnost institucija svakog društva, u zabludi su kad dokazuju da institucije kao npr. brak, obitelj, vlasništvo ne postoje u primitivnim grupama. Time, ponajviše se to odnosi na Engelsa, negiraju mogućnost primjene općih zakona povijesnog razvoja i uopće teorijske analize na primitivna društva. Ako su ona besklasna i neizravljivačka, marksistička teorija društva, izgrađena na pojmu sukoba klasa, postaje neprimjenjiva na njih.

Nediferenciranje tih dvaju načina korištenja antropologije, oslanjanje na **Podrijetlo obitelji, privatnog vlasništva i države**, darvinizam u prirodnim znanostima i prihvatanje utjecaja njemačke antropogeografske škole, uvjetovali su da sovjetska etnologija zadrži evolucijsku shemu i pojam besklasnih primitivnih zajednica sve do šezdesetih godina ovog stoljeća kada, po Blochovom mišljenju, s demokratizacijom društva praktični i politički problemi prestaju određivati etnološka istraživanja.

Zanimljivo je da se u SAD, nakon početnog Boasovog historijskog agnosticizma i negiranja postojanja općih zakona historijskog razvoja, javljaju antropolozи koji pod parolom marksističke orientacije razvijaju mehanicističke konceptije kulture. Radi se ponajviše o tzv. kulturnoj ekologiji [M. Harris je glavni predstavnik], pravcu čija je glavna postavka da su kulturne institucije odraz prirode

okoline i stupnja razvoja proizvodnih snaga. Bloch odbacuje takve i slične stavove kao nemarksističke. Na tom primjeru se najlakše uočava leitmotiv cijele knjige - Blochovo shvaćanje marksizma kao kritike mehanicističkog determinizma i hegelovskog idealizma. Kultura i čovjek jesu proizvod historijskih okolnosti, ali ljudi ih sami mijenjaju i stvaraju.

Najzanimljiviji razvoj u antropologiji pod utjecajem marksizma nastao je u Francuskoj. Nije išao za potvrđivanjem ili negacijom zaključaka Marxa i Engelsa nego se koristi njihovom metodom u svjetlu suvremenih saznanja o primitivnim društвима. Francuski antropolozi, inspirirani radom L. Althussera, ne koriste marksizam kao dogmu nego kao metodu, primjenjujući u svojim radovima pojmove kao klasa, eksploracija, ideologija i način proizvodnje. Prikazujući francusku marksističku antropologiju, Bloch ipak ne može sakriti svoje simpatije za takvu primjenu marksizma u antropologiji, i tako ne ostaje dosljedan težnji za "objektivnom" analizom izraženom u drugim dijelovima knjige.

JASNA ČAPO

Peter Burke, *Popular Culture in Early Modern Europe*, Temple Smith, London 1978. 365 str.

Knjiga o evropskoj narodnoj kulturi na početku novoga vijeka izašla je još godine 1978. To što je dosad promakla našoj pažnji valja djelomično pripisati teškoćama oko nabave inozemne stručne literature što nas tako usrdno prate već nekoliko godina. No čini mi se tako važnom za evropsku etnologiju i folkloristiku, a napose za tu struku ovdje, kod nas i u našim stručnim prilikama i neprilikama, da je želim prikazati, makar sa zakasnjnjem. Naime, koliko je meni poznato, Burkeova studija, gotovo neposredno nakon što je tiskana u Engleskoj, doži-

vljava prijevode na njemački, talijanski [s predgovorom Carla Ginzburga], a evropski je etnolozi već nekoliko godina uvelike citiraju.

Peter Burke [1937] suvremeni je britanski povjesničar. Bavi se 16. i 17. stoljećem, i to ne samo "događajnom povijesnu" nego ga zanimaju sveukupni povijesni tokovi u okviru one metodologije što ju je zacrtala francuska historijska znanost.

U ovoj raspravi istražuje "narodnu kulturu". Kultura je za njega "sustav značenja, stavova i vrednota zajedno sa simboličkim oblicima [izvedbama i artefaktima] u kojima oni dolaze do izražaja i u kojima su sadržani". Polazi, dakle, od antropološke definicije kulture. A nije ni čudo što taj povjesničar poseže za etnološkom odnosno antropološkom metodologijom. On, naime, polazi od toga da su povjesničari tek u posljednjih godina pokazali interes za društveni totalitet, za ukupnost društveno-kulturnih odnosa, čime se zapravo odavna bave i socijalni i kulturni antropolozi, ali i brojni evropski etnolozi. Stoga, kaže Burke, da bi "ponovo otkrio stavove i vrednote obrtnika i seljaka, nužno je modifisirati tradicionalni tip pristupa koji su primjenjivali povjesničari kulture kao što su J. Burkhardt, A. Warburg i J. Huizinga i posuditi koncepcije i metode drugih disciplina".

Istražujući narodnu kulturu u razdoblju između 1500. i 1800. on se, dakle, bavi srednjim i nižim, čak podređenim [donekle u Gramscijevom smislu] slojevima. Pri tome kritički pristupa pojmu "narod", razvija upitanost o njegovoj povijesti i o "otkriću narodne kulture" u cjelokupnom evropskom kontekstu. [Zanimljiv je u prilogu izbor 48 značajnih antologija i djela, objavljenih u Evropi između 1760. i 1846. koja "otkrivaju" narod; nota bene među njima su Fortis i Karadžić]. Isto tako uzdržava se od krute primjene koncepcije o dvije kulture, upozoravajući na višeslojnost ne samo društvenih nego i kulturnih odnosa; zalaže se za uvođenje dimenzije političkih odnosa,

tj. odnosa moći u povijesnu kulturološku analizu. Ali poznavajući tu nužnost on se kloni svake shematisacije. Jer upravo kulturni procesi pokazat će da je odnos podređenih i nadređenih mnogo slojevitiji nego što to prepostavlja kruti "klasni" model.

Značajka je Burkeova djela, a to je vrlo poučno za našu struku, da on kulturne fenomene promatra u konkretnim povijesnim tokovima društvenih i ekonomskih odnosa i interakcija: regionalnih, političkih i nacionalnih. U isto vrijeme on nadilazi lokalna viđenja osobitosti.

Burke izvanredno poznaje literaturu o "narodnoj kulturi" i daje nadahnutu, kreativnu interpretaciju. Svjestan je toga da svaka sinteza uopćava i nužno zanemaruje pojedinačni izraz koji je baš u kulturnim fenomenima često bitan. Ali upozorava i na to da u narodnoj kulturi imaju fenomena koji se javljaju na više mesta i u različito vrijeme, koji se ponavljaju i variraju pa sve to iziskuje raspravu. Stoga je potrebno nadmašiti regionalnu i lokalnu razinu istraživanja i teorijskog sagledavanja da bi se objasnile regionalne varijacije, odnosno da bi se varijante shvatile u korelaciji s općim povijesnim procesima.

U našoj situaciji, kako znanstvenoj tako i prijevodnoj, takav kompleksan pogled još je rijetkost. Zato bi Burkeova studija mogla biti odličan poticaj i našoj historijskoj i etnološkoj znanosti, to više što se autor obilno koristi našom građom. Osim Fortisa i Karadžića citira Lorda, Maju Bošković-Stulli i neke druge autore, u jednu riječ gotovo sve što je o našoj narodnoj kulturi i folkloru objavljeno na stranim jezicima [u indeksu pojmove i imena nalaze se Filip Višnjić, gusle, guslari, zapis, Avdo Mededović, hajduci; osobno znam da poznaje Držićev opus].

Knjiga je usto izvrsno napisana. Autor, naime, kaže: "Pišući mislio sam na čitaoca koji nije stručnjak, jer rasprava o narodnoj kulturi zadnji je tip knjige koja bi si mogla dopustiti da bude

ezoterična".

Radi informacije evo sadržaja:
Prvi dio: U potrazi za narodnom kulturom, 1. otkriće naroda, 2. jedinstvo i raznolikost narodne kulture [više klase i "mala tradicija"], varijante narodne kulture: sela, varijante narodne kulture: gradovi, latalice, regionalne i vjerske varijante, [interakcije], 3. nedosežan rudnik [posrednici, indirektni pristupi narodnoj kulturi].

Drugi dio: Strukture narodne kulture, 4. prenošenje narodne kulture [profesionalci, amateri, scena, tradicija i kreativnost], 5. tradicionalni oblici [žanrovi, teme i varijacije, proces kompozicijel], 6. heroji, nitkovi i lude [prototipovi i transformacije: vladar, svećenstvo, plemstvo, srednja klasa, običan puk, otpadnici; stavovi i vrednote], 7. svijet poklada [mitovi i obredi, poklade, izvrnuti svijet, pokladni duh, društvena kontrola ili protest?].

Treći dio: Mijene narodne kulture: 8. trijumf korizme: reforma narodne kulture [prva faza reforme 1500-1650, kultura bogobojaznih, druga faza reforme 1650-1800], 9. narodna kultura i socijalna promjena [trgovačka revolucija, primjena pismenosti, politika i narod, uzmak dominantnih klasa, od uzmaka do otkrića].

Završit će ovaj prikaz riječima poznatoga talijanskog kulturologa Carla Ginzburga: "Prihvatanje atomske hipoteze u fizici pokazalo nam je kako u određenim slučajevima pojavi novog sektora istraživanja nalaže ne samo primjenu novih tehnika nego i novih kriterija verifikacije. Preokret historiografije koja je usmjerila pažnju ljudskim grupama tradicionalno definiranim kao 'nijeme' ili 'tihe' - od seljaka do žena - nije manje drastičan i za sudbinu struke neće imati manjih posljedica od one što se dogodila

u fizici u 19. stoljeću. Burkeova knjiga služi nam kao prvi, nadasve koristan vodič da krenemo tim putem".

Tako Ginzburg o historiji. A mi mu se pridružujemo šireći tu misao i na etnologiju.

DUNJA RIHTMAN-AUGUŠTIN

The Invention of Tradition, Edited by Eric Hobsbaum and Terence Ranger, Cambridge University Press, Cambridge-London-New York, 1984, 320 str.

'Izum' ili 'izmišljanje' tradicije, ta, kako reče P. Burke, namjerno paradoksalna fraza u naslovu ove knjige, bijaše povod grupi britanskih socijalnih historičara da dosta iscrpno razmotre jednu nerijetku pojavu. Dobre stare tradicije često se, naime, pokazuju kao dosta nove 'dotjerivanjem' pojedinih folklornih tradicija; katkad smo to 'dotjerivanje' i 'popravljanje' tek naknadno otkrivali, toliko je dobro bilo uradeno [pa čak i zaboravljeno] da su se svi mogli zakleti u 'izvornost'!

U ovoj knjizi autori su pošli od toga da je izmišljanje tradicija gotovo normalan proces, naročito čest u razdoblju koje počinje nekim tridesetak godina prije kraja prošloga stoljeća. Doista, tada su počela zbivanja koja će poremetiti dodatašnju strukturu društva: nova struktura potvrđivat će se, među ostalim, i novim tradicijama. Ali nije riječ samo o novim tradicijama u novom kontekstu. Stvar je mnogo složenija: i stare tradicije mogu se prilagoditi novom kontekstu odnosno mogu se stopiti s novima, ali i dobiti novo značenje.

No prije svega, kako autori određuju 'izumljene tradicije'? Kao: "splet praksi kojima upravljaju prešutno prihvjeta pravila obredne ili simboličke prirode" [str. 1]. Ponavljanjem takvih praksi nastoje se ucijepiti određene vrednote i